

Були й інші чинники особистісного плану. Обидва вони походили з родин священнослужителів, обидва добре володіли мовами, хоча й навчалися у різних за спрямуванням навчальних закладах. Оскільки І. Я. Акінфієв закінчив Кавказьку семінарію, призначенням якої було нести «слово боже» на Північний Кавказ, там вивчали додатково осетинську, татарську та калмицьку мови. В. І. Липський був сильнішим в інших мовах, але лінгвістичні здібності теж були чинником, який зближував їх.

Був ще один цікавий чинник, який характеризував збіг наукових уподобань цих ботаніків. Якщо звернутися до сучасних досліджень з етнографії народів Кавказу, то фактично жодне з них не обходиться без посилань на... ботаніка Акінфієва, як на людину, яка або вперше, або поряд з іншими дослідниками зробила цінний внесок в ці дослідження. Значна кількість його праць містить відповідні етнографічні й інші описи буття народів Кавказу. Якщо звернутися до праць В. І. Липського, зокрема до його відомої праці «Горная Бухара», знайдемо там багато сторінок присвячених етнографічним спостереженням. А це, вже, на наш погляд, може бути і результат спілкування В. І. Липського й І. Я. Акінфієва у подорожах по Кавказу, під час яких формувалися уподобання молодого вченого. На жаль ця сторона діяльності вченого мало відома етнографам.

В. І. Липський високо цінував роботи І. Я. Акінфієва, зокрема книгу «Флора Центрального Кавказа» (1894), присвячену І. Ф. Шмальгаузену. Він ставив її в один ряд з працями К. Ф. Ледебюра, Ф. І. Рупрехта й інших відомих дослідників флори Кавказу. І. Я. Акінфієв, високо цінуючи внесок свого колеги у ботанічну науку та його ерудованість, після смерті І. Ф. Шмальгаузена неодноразово консультувався у В. І. Липського з питань розробки своїх зборів рослин.

І наостанок щодо ботанічних садів. В. І. Липський й І. Я. Акінфієв і в цьому питанні були однодумцями і намагалися створити Ботанічний сад – перший у Києві (вдалося лише в 1935 р.), другий – у Катеринославі у 1900–1910 рр. (вдалося реалізувати у 1928 р., вже після смерті І. Я. Акінфієва).

Фактично невідомі на сьогодні стосунки і співробітництво В. І. Липського з І. Я. Акінфієвим додають нових рис до характеристики видатного науковця і свідчать, що постать В. І. Липського потребує подальшого дослідження.

Список літератури

1. Доброчаєва Д. Н., Мокрицький Г. П. Владимир Ипполитович Липский. – К.: Наук. думка, 1991. – 216 с.
2. Крецул Н. І. Історико-науковий аналіз діяльності академіка В. І. Липського в контексті розвитку ботанічної науки в Україні : дис... канд. іст. наук: 07.00.07 / Нац. акад. наук України, Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва. – К., 2005. – 179 арк.
3. Савчук В. С. Иван Яковлевич Акинфиев. – М.: Наука, 1996. – 112 с.
4. Липский В. И. Исследование Северного Кавказа // Зап. Киев. о-ва естествоиспытателей. – 1891. – Том 11, вып. 2. – С. 38–39.
5. Липский В. И. Флора Кавказа. – СПб., 1899. – С. 196
6. Акинфиев И. Я. – Девять дней в центре Кавказа. – Екатеринослав, 1893. – С. 3.

УДК 378.4 (477.74-21):556 (092)

ВОЛОДИМИР ІПОЛИТОВИЧ ЛИПСЬКИЙ – ВИДАТНИЙ БОТАНІК, ФЛОРИСТ, ДИРЕКТОР ОДЕСЬКОГО БОТАНІЧНОГО САДУ

Коваленко С.Г., Бондаренко О.Ю., Немерцалов В.В., Васильєва Т.В.

*Одеський національний університет імені І.І.Мечникова,
Одеса, Україна, wism@ukr.net*

Резюме. Коротко окреслено життєвий шлях видатного вченого, третього президента АН України В.І. Липського, чие ім'я носить ботанічний сад Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Висвітлено основні етапи його становлення як вченого, мандрівника, дослідника, описані основні експедиції, в яких він брав участь. Вказана роль у дослідженні ботанічних садів світу та розбудові ботанічних садів на Україні. Описано Одеський період життя вченого. Звернено увагу на роботу В.І. Липського з гербаризації рослин та створення та поповнення колекцій ботанічного саду.

Summary. Kovalenko S.G., Bondarenko O.Yu., Nemertsalov V.V., Vasylyeva T.V. Volodymyr Ipolitovich Lypsky – famous botanists, florist, director of Odesa botanical garden. It was shortly considered the life' ways of famous scientist, third president of Ukraine AS V.I. Lypsky, whose name has botanical garden of Odesa Mechnikov National University. There were indicated the main stages of his formation as scientist, traveler, investigator, basic expeditions, where he took part, his role in investigation of world' botanical gardens and creation botanical gardens in Ukraine. It was described Odesa period in his life, paid attention on his work in herbarisation of plants and creating botanical garden' collections.

Історія сучасного Ботанічного саду ім. акад. В.І. Липського Одеського національного університету імені І. І. Мечникова тісно пов'язана з іменами багатьох видатних дослідників, які зробили вагомий внесок не

лише у розвиток ботаніки, але й у створення і функціонування цієї наукової установи. Особливе місце серед цієї плеяди займає Володимир Іполитович Липський, 80-річчя із дня смерті якого виповнилось цього року.

Видатним дослідником В.І. Липський (1863-1937) став завдяки наполегливій праці над собою, починаючи з шкільних років, і зібраним власноруч у багатьох експедиціях матеріалом. У 1887 р. він закінчив фізико-математичний факультет Київського університету, де з першого курсу працював на кафедрі морфології та систематики рослин у проф. І.Ф. Шмальгаузена, і протягом семи років працював у ботанічному саду Київського університету. Тут він на невеликі суми, що виділялись Київським товариством природодослідників, здійснив експедиції у Бессарабію, Крим, Середню Азію, на Поділля, Житомирщину, Кавказ, збираючи цінний матеріал і всебічно аналізуючи отримані дані (Барбарич, 1958; Васильченко, 1963; Ситник та ін., 1983).

Пам'ятна дошка на будинку, де жив і працював В.І. Липський (Французький бульвар, 87) (фото О. Дейнеги, 2017)

У 1894 р. В.І. Липський перейшов на роботу до Петербурзького ботанічного саду, де трохи більш за 20 років пройшов шлях від молодшого консерватора до завідувача відділом живих рослин. Тут поряд із основною роботою він опрацьовував отримані дані, як наприклад, створення «Флори Кавказу», де зібрані, крім його власних даних, матеріали по флорі цього регіону за 200 років (Доброчаева, Мокрицкий, 1991).

Експедиції Володимира Іполитовича на Паміро-Алтай, Тянь-Шань та інші райони Середньої Азії приносили не лише нові дані з ботаніки, але й географічні, зоологічні, петрографічні відкриття.

Так, у Середній Азії він описав понад 100 нових для науки видів і чотири роди, названі на честь видатних дослідників: *Galagania* (він закінчив

Колегію Павла Галагана до вступу до університету), *Koslovia*, *Korchinskia*, *Ladyginia*, відкрив невідомі до того часу гірські хребти, льодовики та перевали (Шеляг-Сосонко, Зиман, 1983). Володимир Іполитович ретельно вивчав і описував ботанічні сади світу, роботою яких він цікавився. Так, у Західній Європі він відвідав Париж, Мадрид, Лісабон,

Лондон (ботанічний сад Кью), Берлін, Відень, Будапешт, Женева, Афіни, Бухарест, у Азії – острів Цейлон і Токіо, у Африці – Алжир, Туніс, у Північній Америці – Нью-Йорк, у Південній Америці – Ріо-де-Жанейро, Буенос-Айрес (Потапенко, 2010). Як бачимо, географія його знайомств охоплює усі материки за виключенням Австралії і, звісно, Антарктиди.

У 1917 р. він переїхав до України. Наступного року його було обрано директором ботанічного саду АН України. Як відомо з листування В.І. Вернадського (Из эпистолярного наследия..., 2002), перший проект, у який було закладено немало зусиль, щодо розташування саду у Голосіївському лісі було відхилене, а другий – про будівництво цієї установи на схилах Дніпра – прийнято. Тож з цього часу починається історія ботанічного саду ім. М.М. Гришка.

У 1919 р. В.І. Липському присвоїли науковий ступінь доктора ботаніки і обрали дійсним членом Української академії наук (УАН). Далі він став членом Президії УАН, у 1921 р. – її віце-президентом, а у 1922 р. – президентом. На цій посаді Володимир Іполитович встиг багато зробити для розвитку науки. У кінці 1928 р. він зняв з себе повноваження президента АН і був призначений директором Одеського ботанічного саду і головою Озерної комісії ВУАН (Ботаніки..., 2005).

З 1923 р. В.І. брав участь у чорноморських експедиціях з вивчення *Phyllophora rubens* Grav., а також досліджував флору Сухого лиману. У 1928-1933 рр. він працював директором ботанічного саду, а у 1933-1937 рр. – за неприйняття поглядів Т.Д. Лисенка – науковим консультантом. Із-за передчасної смерті не встиг до кінця опрацювати родину Сепордієєв, над вивченням якої працював у останні роки життя (Коваленко та ін., 2014).

Три чверті свого життя В.І. Липський провів у експедиціях, у науковому пошуку.

Він відкрив і описав 240 видів і внутрішньовидових таксонів вищих рослин. Тож зрозуміло, що його ім'ям названі горні перевали і льодовики, два роди: *Lipskya* Nevski та *Lipskyella* Juss. і 56 видів рослин.

Саме завдяки йому у ботанічному саду почалося створення гербарію, який включав як інтродуковані, так і дикорослі рослини. Наведена гербарна етикетка доводить, що В.І. власноруч займався гербаризацією рослин і оформленням зразків, як і інші співробітники установи. Особливо часто із ним працювали В. Пастернацька та К. Точидловська. Крім того, він також сприяв появі у колекціях нових видів – вихідців з інших регіонів земної кулі, як наприклад, *Jacobinia pauciflora* В x Н. (Acanthaceae), *Martynia louisiana* Mill. (Martiniaceae), *Benincasa hispida* Cognr., *Bryonopsis laciniosa* (L.) Nand., *Cucumis prophetarum* L. (Cucurbitaceae), *Osmanthus fragrans* Lour. (Oleaceae) та ін (Коваленко та ін., 2015).

Етикетки, власноручно заповнені В.І. Липським.

На базі його досліджень в Одесі були побудовані перші в країні агаровий та йодний заводи, що працювали багато років на місцевій сировині.

Список літератури

1. Барбарич А.І. Володимир Іполітович Липський. К.: вид-во АН УРСР, 1958. – 38 с.
2. Васильченко И.Т. Владимир Ипполитович Липский (К 100-летию со дня рождения) // Ботан. журн. 1963. – 48, N 8. – С. 1236-1239;
3. Доброчаева Д.Н., Мокрицкий Г.П. Владимир Ипполитович Липский. –
4. К.: Наук. думка, 1991. – 214 с.
5. Из эпистолярного наследия В.И. Вернадского. Письма В.И. Вернадского В.И. Липскому. 1919 — 1936 / Сост., подгот. текста, прим. Т. В. Андрианова и М.В. Шевера. — Киев-Кременчуг: Комиссия НАН Украины по разработке научного наследия академика В.И. Вернадского, Научно-просветительское общество "Ноосфера" им. В.И. Вернадского, 2002. — 24 с.
6. Коваленко С. Г., Бондаренко О. Ю., Васильева Т. В., Немерцалов В. В.
7. Роль В.І. Липського в розвитку ботанічних досліджень в Одесі // Інтродукція, збереження та моніторинг рослинного різноманіття. Матеріали Міжнародної наукової конференції до 175-річчя Ботанічного саду імені акад. О.В. Фоміна Київського національного університету імені Тараса Шевченка (20 – 24 травня 2014 р., Київ, Україна). – Київ, ПАЛИВОДА А. В., 2014. – С. 259.
8. Коваленко С.Г., Васильева Т.В., Немерцалов В.В., Бондаренко Е.Ю. В.И. Липский и его роль в создании гербарной коллекции ботанического сада ОНУ // Роль ботанических садов в сохранении и мониторинге биоразнообразия. Сборник материалов / отв. ред. Вардуни Т.В., Дмитриев П.А., Капралова О.А. ; Южный федеральный университет. – Ростов-на-Дону : Издательство Южного федерального университета, 2015. – С. 56-59.
9. Коваленко С.Г., Васильева Т.В., Швець Г.А. Ботаніки і ботанічні дослідження у Одеському національному університеті ім. І.І. Мечникова (1865-2005). – Одеса: Фенікс, 2005. – 104 с.
10. Потапенко Г.И. История кафедры ботаники Одесского государственного университета за 75 лет существования 1865-1940. – Одесса: Печатный дом, 2010. – 88 с.

11. *Ситник К.М., Зиман С.М., М'якушко Т.Я* Володимир Іполітович Липський (до 120-річчя з дня народження) // Укр. ботан. журн. – 1983. – 40, N 5. – С. 97-99;
12. *Шеляг-Сосонко Ю.Р., Зиман С.М.* Видатний флорист і організатор (до 120-річчя від дня народження В.І. Липського) // Вісник АН УРСР. – 1983. – N 9. – С. 94-96.

УДК 378.4 (477.74-21):556 (092)

ВОЛОДИМИР ІПОЛИТОВИЧ ЛИПСЬКИЙ. УЧНІ ТА РОДИНА

Коваленко С.Г., Васильєва Т.В., Немерцалов В.В., Бондаренко О.Ю.
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,
Одеса, Україна, tvas@ukr.net

Резюме. Коротко наведені біографії учнів Володимира Іполитовича Липського, кандидатськими дисертаціями яких він керував, працюючи в Одесі 1928-1937 рр. Його учні О.Д. Андреев, О.І. Якубець-Якубчик, Т.М. Гольд, П.О. Сатановський, А.З. Жаренко, І.І. Погребняк присвятили своє життя як дослідженню водоростей, лікарських та технічних рослин, інтродукції деревно-кущових рослин, так й бібліотечній та викладацькій роботі. Оприлюднені історії життя шістьох дітей В.І. Липського.

Summary. Kovalenko S.G., Vasylyeva T.V., Nemertsalov V.V., Bondarenko O.Yu. **Volodymyr Ipolitovich Lypsky. Disciples and family.** There were short biographies of V.I. Lypsky disciples, which candidate theses he guided during his work in Odesa in 1928-1937. His disciples O.D. Andreev, O.I. Yakubets-Yakubchik, T.M. Gold, P.O. Satanovskiy, A. Z. Zharenko, I.I. Pogrebnyak devoted their lives to investigation as alga, medicine and technical plants, as library and pedagogical work. It was indicated the life histories of V.I. Lypsky six children.

Кожний вчений, який присвятив своє життя науці, має продовження своїх ідей в учнях, послідовниках. Володимир Іполитович Липський прожив цікаве, багате на події, експедиції, здобутки життя (Доброчаєва, Мокрицький, 1991). В Одеський період свого життя (1928-1937 рр) багато уваги він приділяв роботі з аспірантами. У різні роки він був керівником робіт О.Д. Андреева, О.І. Якубця-Якубчика, Т.М. Гольд, П.О. Сатановського, А.З. Жаренко, І.І. Погребняка. Останні четверо вчилися у нього за спеціальністю «геоботаніка». При цьому Володимир Іполитович не лише давав вказівки щодо напрямку роботи, але й допомагав у зборі і аналізі матеріалів особливо під час екскурсій до Хаджибейського, Куяльницького, Сухого лиманів. Велику допомогу у роботі з аспірантами надавав йому Г.Й. Потапенко. Як згадує Г. Й. Потапенко (Потапенко, 2010), у роки роботи в Одесі Володимир Іполитович категорично відмо-